

11.12.2025

Selvitys lakivaliokunnalle Tuomioistuinviraston perustamista koskevan uudistuksen toimivuudesta ja vaikutuksista

Tuomioistuinvirasto aloitti toimintansa 1.1.2020. Tuomioistuinviraston perustamisen tavoitteena oli järjestää tuomioistuinten keskushallinto tavalla, joka korostaa tuomioistuinten riippumattomuutta sekä edistää tuomioistuinten hallintotehtävien tehokasta ja tuloksellista hoitamista. Tavoitteen katsottiin toteutuvan parhaiten, kun keskushallintotehtävät siirrettiin oikeusministeriöstä erilliselle keskusvirastolle.

Eduskunta edellytti, että hallitus seuraa Tuomioistuinviraston perustamista koskevan uudistuksen toimivuutta ja vaikutuksia kiinnittäen erityistä huomiota tuomioistuinten riippumattomuuteen ja oikeusturvaan, oikeusministeriön ja viraston väliseen suhteeseen ja tehtävienjakoon, viraston johtamisjärjestelmän ja johtokunnan kokoonpanon toimivuuteen sekä voimavarojen riittävyyteen ja antaa lakivaliokunnalle edellä mainituista seikoista selvityksen vuoden 2025 loppuun mennessä (*EV 218/2018 vp*).

Oikeusministeriö on seurannut uudistuksen toimivuutta. Osana seurantaa on tehty virastoarviointi valtiovarainministeriön johdolla. (*Tuomioistuinviraston arviointi. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:79*). Tuomioistuinvirasto on laatinut oman selvityksensä vuonna 2025. Ne ovat osa oikeusministeriön selvitystä valiokunnalle.

Tuomioistuinviraston havainnot ovat monin osin samansuuntaisia virastoarvioinnissa tehtyjen havaintojen ja johtopäätösten kanssa. Virastoarvioinnin ja Tuomioistuinviraston oman selvityksen lisäksi oikeusministeriö toteaa seuraavaa:

Postiosoite Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite Besöksadress

Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Tuomioistuinten riippumattomuus

Oikeusministeriö katsoo, että riippumattomuuden näkökulmasta Tuomioistuinviraston perustamiselle asetettavat tavoitteet ovat toteutuneet hyvin ja viraston perustaminen on vahvistanut tuomioistuinten riippumattomuutta. Virastoarviointi ja Tuomioistuinviraston selvitys yhtyvät tähän arvioon. Käsitystä tukee EU:n komission 1.7.2025 julkaisema oikeusalan tulostaulu, jonka mukaan noin 90 prosenttia kansalaisista ja yrityksistä katsoo tuomioistuinten riippumattomuuden olevan Suomessa erittäin hyvä tai melko hyvä.

Tuomioistuinviraston asemasta tai toiminnasta ei ole säännöksiä perustuslaissa. Tuomioistuinvirasto on kiinnittänyt huomiota viraston johtokunnan jäseneltä puuttuvaan tehtävässäpysymisoikeuteen, joka tuomareilla on. Tällainen oikeus olisi ENCJ:n (*European Network of Councils for the Judiciary*) suosituksen mukainen. Lisäksi Tuomioistuinvirasto on tuonut esille ajatuksensa tuomioistuinlaitoksen rakenteellisen riippumattomuuden vahvistamisesta valtion budjettiprosessissa.

Tuomioistuinten ja yleisemmin oikeuslaitoksen riippumattomuus on syytä varmistaa myös tulevaisuudessa. Oikeusministeriö on 1.2.2023 asettanut Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen -työryhmän (jäljempänä oikeuslaitostyöryhmä), jonka yhtenä tehtävänä on arvioida oikeuslaitoksen vahvan riippumattomuuden näkökulmasta tarpeelliset perustuslain ja muun lainsäädännön muutostarpeet sekä tehdä ehdotukset tämän toteuttavista lainsäädäntöhankkeista. Oikeuslaitostyöryhmän yhteydessä ja asettamana toimii erillinen Oikeuslaitoksen riippumattomuuden perustuslailliset takeet -työryhmä, jonka toimikausi on 15.1.2024–31.12.2026. Tämän ns. erillistyöryhmän puheenjohtajana toimii oikeusministeriön demokratia- ja julkisoikeusyksikön osastopäällikkö Johanna Suurpää. Toimeksiantonsa mukaisesti erillistyöryhmä ei valmistele luonnosta hallituksen esitykseksi vaan laatii ehdotuksensa muistion muotoon. Sekä oikeuslaitostyöryhmässä että erillistyöryhmässä on vahva edustus tuomioistuinlaitoksesta.

Oikeusturva

Oikeusministeriö katsoo, että oikeusturvan saatavuus toteutuu kansainvälisesti vertaillen Suomessa hyvin. Merkittävimpinä poikkeuksina tähän on kuitenkin jo pitkään tunnistettu oikeudenkäyntien pitkä kesto ja oikeudenkäyntien korkeat kustannukset etenkin riita-asioissa.

Erityisesti rikosasioiden pitkittyneet käsittelyajat ovat olleet laajan huomion ja yhteiskunnallisen keskustelun kohteena (ks. esim. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus Rikosasioiden

pitkittyneet käsittelyprosessit, Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 7/2025). Vuosien 2014 ja 2024 välillä rikosasian keskimääräinen käsittelyaika käräjäoikeudessa on kasvanut 3,7 kuukaudesta 5,3 kuukauteen, ja rikosasian kokonaiskäsittelyaika esitutkinnasta käräjäoikeuden tuomioon alle 10 kuukaudesta yli 15 kuukauteen. Käsittelyaikojen pidentymiseen ovat vaikuttaneet muun ohella Tuomioistuinviraston lausunnossa mainittu viranomaisten pitkäkestoinen rahoitusvaje sekä rikosprosessin toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset, kuten rikosasioiden kansainvälistyminen ja monimutkaistuminen.

Tuomioistuinlaitoksen määrärahoja on lisätty määrätietoisesti koko 2020-luvun ajan. Eduskunnan käsittelyssä on hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2026, missä koko tuomioistuinlaitokselle ehdotetaan kohdennettavan määrärahaa yhteensä 378 milj. euroa. Verrattuna vuoden 2019 määrärahatasoon lisäykset tuomioistuinlaitoksen toimintaan kasvaisivat siten yhteensä 106 milj. euroon, mikä tarkoittaa lähes 40 prosentin määrärahalisäystä kuluvalle vuosikymmenellä. Tässä nettolisäyksessä on otettu huomioon, että myös oikeusministeriön hallinnonalaan ja tuomioistuinlaitokseen kohdistuu säästötavoitteita osana valtiontalouden yleistä tasapainottamista. On kuitenkin selvää, että rikosprosessia ei voida nopeuttaa pelkästään resursseja lisäämällä, vaan tähän tarvitaan myös lainsäädäntömuutoksia sekä rikosprosessiketjun viranomaisten omien toimintatapojen ja eri viranomaisten välisen yhteistyön kehittämistä.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan sisältyy useita hankkeita, joiden tarkoituksena on sujuvoittaa menettelyjä ja siten tehostaa rikosprosessiketjun viranomaisten ja myös tuomioistuinten toimintaa. Lisäksi oikeuslaitostyöryhmässä tehdään alustavaa selvitystyötä esimerkiksi valtakunnallisista työjonoista ja muista mahdollisista keinoista joustavoittaa oikeuspaikkasäännöksiä. Toisaalta esimerkiksi rikosprosessin sujuvoittamishankkeen yhteydessä on tunnistettu lukuisia mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen myös nykyisen lainsäädännön puitteissa. Lainsäädännössä mahdollistettuja keinoja esimerkiksi kirjalliseen menettelyyn, poissaolokäsittelyyn ja syyteneuvotteluun sekä etäyhteyksien käyttämiseen pääkäsittelyissä tulisi hyödyntää täysimääräisesti laissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Tuomioistuinten soveltamiskäytännöissä on eroavaisuuksia muun muassa maantieteellisesti ja Tuomioistuinvirasto voisikin arvioida mahdollisia kehittämistarpeita valtakunnallisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta nykyistä yhdenmukaisempien käytäntöjen ja menettelytapojen edistämiseksi.

Oikeusministeriön ja tuomioistuinlaitoksen välisessä tulossopimuksessa vuosille 2026–2029 on yhdeksi tulostavoitteeksi kirjattu oikeusturvan toteutuminen yhtäläisesti koko maassa. Tuomioistuinvirasto on laatinut yhteistyössä tuomioistuinten kanssa tuomioistuinlaitoksen strategian ja pyrkii kohdentamaan saatuja määrärahoja niin, että ne parhaalla mahdollisella tavalla parantaisivat oikeusturvan yhdenvertaista saatavuutta eri puolilla maata. Tuomioistuinten ja niiden toimialueiden tasapuolinen kohtelu on kuitenkin haaste, koska eri

tuomioistuinten toimintaympäristöt ja ruuhkatilanteet poikkeavat toisistaan. Tulossopimuksen mukaisesti tuomioistuinlaitos kehittää toimintatapojaan aktiivisesti ja tavoitteellisesti, jotta ne ovat mahdollisimman tehokkaita ja vastaavat parhaita käytäntöjä. Kehittämistyötä tehdään myös oikeudenhoidon kokonaisketjun tehostamiseksi yhdessä muiden oikeudenhoidon toimijoiden kanssa.

Oikeusministeriö pitää tarpeellisena ja kannustettavana, että Tuomioistuinvirasto on kehittänyt resurssien jaossa apuvälineenä käyttämiään tuomioistuinten tuottavuus- ja taloudellisuusmittareita ja viraston tarkoituksena on jatkaa kehittämistä yhdessä tuomioistuinten kanssa. Seurannan ja arvioinnin työkalujen ja mittareiden kehittäminen toteuttaa myös virastoarvioinnin suositusta (suositus 2) tiedolla johtamisen vahvistamisesta. Oikeusministeriö on kuitenkin kiinnittänyt viraston huomiota mahdollisuuteen käyttää jatkokehittämisessä apuna tuomioistuinlaitoksen ulkopuolista asiantuntemusta, joka tukisi ja vahvistaisi arviointityötä. Tuottavuus- ja taloudellisuusmittareiden julkaiseminen Tuomioistuinviraston internetsivuilla voisi osaltaan edistää tuomioistuinten toiminnan avoimuutta. Riittävä tietopohja on myös edellytys tuomioistuinlaitoksen toiminnan kehittämiseksi ja tukemiselle.

Kuten Tuomioistuinvirasto toteaa, pätevien hakijoiden rekrytoituminen tuomioistuinlaitoksen palvelukseen on oikeusturvan kannalta merkittävä asia. Virasto on aktiivisesti osallistunut oikeusministeriön Pidetty! -hankkeeseen, jossa on kehitetty hallinnonalan työnantajakuva. Viraston edustaja on ollut mukana myös opetus- ja kulttuuriministeriön sekä oikeusministeriön yhteisessä selvityksessä juristien koulutustarpeista oikeudenhoidon alalla (*Valtioneuvoston julkaisuja 2024:44*).

Oikeusministeriö katsoo, että Tuomioistuinvirasto on toiminnallaan vahvistanut oikeusturvan saatavuutta.

Oikeusministeriön ja viraston välinen suhde ja tehtävienjako

Oikeusministeriö on Tuomioistuinviraston kanssa yhtä mieltä siitä, että ministeriön ja viraston välinen suhde on pääpiirteissään toimiva ja yhteistyö sujuu hyvin. Oikeusministeriö pitää myös tärkeänä, että Tuomioistuinvirasto on toimintansa alusta saakka luonut yhteyksiä oikeudenhoidon muihin toimijoihin ja että näin saadulla informaatiolla on pyritty osaltaan vaikuttamaan esimerkiksi käsittelyaikojen pituuteen ja prosessien sujuvuuteen yleisesti (selvityksen s. 6).

Tuomioistuinviraston lakisääteisiä tehtäviä ovat muun muassa tuomioistuinten toimintaedellytyksistä huolehtiminen sekä toiminnan kehittäminen, suunnittelu ja tukeminen. Virastoarvioinnissa suositeltiin (suositus 4),

että viraston tulee jatkaa ja vahvistaa tukea tuomioistuimille tuomioistuinprosessiin liittyvissä kehittämissä hankkeissa sekä mahdollisten lainsäädännön kehittämistarpeiden tunnistamisessa. Myös tuomioistuimille suunnattua koulutustoimintaa tulee suosituksen mukaan vahvistaa. Oikeusministeriö katsoo tällaisen tuen olevan tärkeää sen varmistamiseksi, että voimassa olevan lainsäädännön mahdollisuuksia tehokkaaseen ja tuloksekkaaseen lainkäyttötoimintaan hyödynnetään täysimääräisesti. Hyvien käytäntöjen kehittäminen yhdessä muiden oikeudenhoidon toimijoiden kanssa on tärkeää, jotta kaikki sitoutuvat sujuviin toimintatapoihin ja yhteistyö on mahdollisimman toimivaa sekä valtakunnallisesti yhdenmukaista. Tämä vaatii Tuomioistuinvirastolta jatkuvaa työtä ja tukea.

Valtiontalouden tarkastusviraston edellä mainitussa tarkastuskertomuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että Syyttäjälaitoksen ja tuomioistuinlaitoksen organisaatiouudistukset eivät vielä ole auttaneet rikosprosessien lyhentämisessä. Rikosprosessin pitkittymiseen puuttuminen ei ollut uudistusten eli Syyttäjälaitoksen organisaatiouudistuksen ja Tuomioistuinviraston perustamisen varsinainen tavoite, mutta tavoitteina oli kuitenkin myös molempien viranomaisten kohdalla toiminnan tehostaminen, mikä saattaisi johtaa lyhyempiin käsittelyaikoihin. Tarkastuskertomuksessa viitataan Syyttäjälaitosta ja Tuomioistuinvirastoa koskeviin arvioihin, joiden mukaan molemmilla organisaatioilla olisi potentiaalia myös läpimenoaikojen lyhentämiseen. Tämä potentiaali olisi tärkeää saada käyttöön (s. 6, 26, 32, 35–37). Oikeusministeriö kannustaa Tuomioistuinvirastoa kehittämishankkeissa tunnistettujen tai kehitettyjen hyvien toimintatapojen jakamiseen ja niiden käyttöön-oton tukemiseen. Lisäksi oikeusministeriö ottaa huolelliseen tarkasteluun kaikki tuomioistuinten käytännön toiminnassa havaitut kehittämistarpeet, joihin vaaditaan ministeriön toimia.

Oikeusministeriön eri osastoilla ja muissa ministeriöissä valmisteltavaa substanssilainsäädäntöä sovelletaan tuomioistuimissa. Sen kautta virastolla on liityntä kaikkeen lainvalmisteluun. Prosessilainsäädäntöä valmistellaan yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osastolla (siviiliprosessi), kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosastolla (rikosprosessi) sekä demokratia- ja julkisoikeusosastolla (hallintotuomioistuinten prosessi). Säädosvalmisteluhankkeiden työryhmiin pyydetään säännönmukaisesti edustus tuomioistuinlaitoksesta siten, että Tuomioistuinvirasto nimeää ehdokkaat. Tuomioistuinviraston tulosohjaus puolestaan jakautuu yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osastolle sekä hallinto- ja ohjausosastolle. Demokratia- ja julkisoikeusosasto sekä Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto ovat nimenneet omat yhteyshenkilönsä tulosohjausta varten. Tulosohjausyhteistyötä tehdään enenevässä määrin ja koordinoitummin ministeriön sisällä ja keskustelu muun ohella yhteisistä tavoitteista rikosprosessiketjun viranomaisten yhteistyön kehittämisessä on ajankohtaista.

Oikeusministeriön hallinto- ja ohjausosaston johdolla toimiva hallinnonalan ohjausverkosto on keskeinen ministeriön ja keskusvirastojen yhteistyöelin. Ohjausverkoston lisäksi hallinnonalan yhteisiä verkostoja tai muita yhteistyöelimiä on useita. Niiden kokoonpanoja ja tehtävänkuvia tarkastellaan aika ajoin sekä yksittäin että kokonaisuutena, jotta päällekkäinen työ vältetään ja ministeriö voi asianmukaisella tavalla tukea keskusvirastojen toimintaa.

Oikeusministeriö toimii edelleen oikeuslaitoksen yleistä sopimusalaan koskevan tarkentavan virkaehtosopimuksen eli ns. Y-sopimuksen neuvotteluosapuolena ja tosiasiallisena päätösvallan käyttäjänä. Tuomioistuinvirasto on omassa selvityksessään tuonut kyseisen sopimuksen esille esimerkkinä tehtäväjaon tarkastelutarpeista. Oikeuspalveluviraston aloitettua toimintansa 1.1.2025 kaikilla sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla hallinnonaloilla on keskusvirasto. Y-sopimuksen uudistaminen muuttuneita organisaatioita ja tehtävärakenteita vastaavaksi on aloitettu loppuvuodesta 2022. Lopputuloksena tulee olemaan tehtävän vaativuuteen ja henkilökohtaiseen suoriutumiseen perustuva valtion VPJ-sopimus. Sopimusneuvottelut ja vaativuuden arviointityö ovat parhaillaan käynnissä. Neuvotteluoikeuksien siirtämistä keskusvirastoille tarkastellaan kaikkien sopimuksen hallinnonalojen osalta Y-sopimuksen uudistamisen jälkeen ja ns. Palkkavaaka-työn valmistuttua. Oikeusministeriö toteaa, että tuomioistuinlaitoksen irrottaminen sopimuksesta arvioidaan osana hallinnonalan kokonaisuutta.

Tuomioistuinlaitoksen toimitila-asioissa toimivalta jakautuu oikeusministeriön ja Tuomioistuinviraston kesken. Oikeusministeriön työjärjestyksen mukaan ministeriön tehtäviin kuuluu mm. huolehtia hallinnonalan toimitilojen ohjauksesta ja -johtamisesta. Ministeriön toimivalta ratkaista merkittävimmät toimitiloihin liittyvät asiat on hallinnonalan onnistuneen ohjauksen ja johtamisen edellytys.

Valtion kiinteistövarallisuuden hankinnasta, vuokraamisesta, hallinnasta ja hoitamisesta annetun valtioneuvoston asetuksen (242/2015) voimassa olevan 2 §:n 1 momentin 2) kohdan mukaan ministeriö päättää hallinnonalan viraston tai laitoksen sitoutumisesta vuokrasopimukseen, jos sopimuksesta ja muista vuokraukseen liittyvistä menoista (vuokramenot) koko sopimuskaudella tai toistaiseksi voimassa olevassa vuokrasopimuksessa 10 vuoden jaksolla aiheutuu valtiolle menoja yhteensä vähintään 10 miljoonaa euroa. Valtioneuvoston päätös asioiden käsittelystä valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnassa on päivitetty vastaamaan sanottua asetusta. Asetuksen ja määräyksen perustelumateriaalista käy ilmi, että toimivaltarajojen noston pääasiallinen tavoite on ollut vähentää raha-asiaivaliokunnassa käsiteltävien asioiden määrää. Muutosten tarkoituksena ei ole ollut vaikuttaa siihen, miten yksittäiset ministeriöt määrittelevät toimivallan jakautumisen hallinnonaloille.

Oikeusministeriössä hallinnonalan toimitila-asoiden toimivaltakysymykset on haluttu säilyttää ennallaan. Ministeriön työjärjestyksen mukaisesti hallinto- ja ohjausosaston osastopäällikkö ratkaisee hallinnonalan toimitilojen hankintaan ja ylläpitoon liittyvät asiat, jos toimitilan vuotuinen vuokra ilman arvonlisäveroa on yli 400 000 euroa. Tätä pienempien hankkeiden osalta ratkaisulta on sektorien keskusvirastoilla ja keskushallinnoilla. Ratkaisuvallalla tarkoitetaan toimivaltaa allekirjoittaa vuokrasopimus. Tätä ei tule sekoittaa toimipaikoista säätämiseen. Esimerkiksi käräjäoikeuksien kanslioista ja istuntopaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella.

Oikeusministeriön hallinnonalan ICT-asioissa toimivalta jakautuu ministeriön, oikeusrekisterikeskuksen, Valtorin ja keskusvirastojen kesken. Oikeusministeriö ei pidä kokonaistaloudellisesti järkevänä, että toimivallan jakoa olennaisesti muutettaisiin. Yhteistyötä on kuitenkin tässäkin asiassa aktiivisesti tarkasteltava ja kehitettävä. ICT-asoiden osalta oikeusministeriö kiinnittää huomiota EU:n oikeusalan tulostauluun, jossa todetaan digitalisaation olevan keskeinen tekijä oikeuslaitosten tehokkuuden lisäämiseksi, oikeussuojan saatavuuden helpottamiseksi sekä oikeuslaitosten laadun parantamiseksi.

Oikeusministeriön havaintojen mukaan viraston toiminnan ensimmäisinä vuosina ministeriöön tuli varsin paljon yhteydenottoja asioista, jotka kuuluivat viraston lakisääteisiin tehtäviin. Tällaisten yhteydenottojen määrä on kuitenkin vähentynyt viraston tunnettuuden kasvaessa. Kun virastoarvioinnissa vuonna 2023 suositeltiin (suositus 1) Tuomioistuinviraston roolin ja tehtäväkuvan täsmentämistä ja kirkastamista sidosryhmien suuntaan, tunnettuuden lisäämisessä on onnistuttu.

Oikeusministeriö katsoo, että ministeriön ja keskusviraston suhde on toimiva ja vakiintunut. Myös tehtävien jako on ainakin tässä vaiheessa tarkoituksenmukainen.

Tuomioistuinviraston johtamisjärjestelmä ja johtokunnan kokoonpanon toimivuus

Tuomioistuinviraston johtokunnassa on kahdeksan jäsentä ja heillä henkilökohtaiset varajäsenet. Viraston mukaan keskeistä on pitää johtokunnan jäsenmäärä tehokkaana ja kokoonpano tasapainoisena. Jäsenmäärän merkittävän kasvattaminen ei ole arvioitu johtavan selkeään johtokunnan työn tehostumiseen tai työn laadun parantumiseen. Mahdollisuutta supistaa johtokunnan kokoonpanoa nykyisestä ei viraston omassa selvityksessä ole käsitelty.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle Tuomioistuinvirastoa koskevaksi lainsäädännöksi (*HE 136/2018 vp.*) tuotiin esille vaihtoehtoinen malli, jossa virastossa olisi ehdotettua suppeampi johtokunta ja sen lisäksi laajempi edustuksellinen neuvottelukunta. Vaihtoehtoisen mallin arvioitiin olevan nykyistä tehokkaampi ja päätösten tekokykyisempi. Kansainvälisessä vertailussa esimerkkinä suppeasta johtokunnasta mainittiin Alankomaat, jossa Tuomioistuinvirastoa vastaavan viraston johtokuntaan kuului neljä jäsentä.

Hallituksen esityksen lähtökohtana oli, että Tuomioistuinviraston johtokunta ei olisi edustuksellinen elin, vaan johtokunnan tarkoituksena on huolehtia tuomioistuinlaitoksesta kokonaisuutena. Riittävä tuomioistuinlaitoksen tuntemus katsottiin voitavan saavuttaa siten, että johtokunnan tuomarijäsenet edustavat tasapuolisesti eri tuomioistuimia. Esityksessä ei pidetty perusteltuna lisätä käräjäoikeuksien edustusta siitäkään huolimatta, että käräjäoikeuksia on lukumääräisesti eniten.

Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että Tuomioistuinvirasto tuo esiin lakimuutostarpeita johtamisen ja muun Tuomioistuinviraston toiminnan osalta. Nykyisen johtokuntamallin kyvykkyyttä tehokkaaseen ja toimivaan päätöksentekoon ei ole helppo arvioida viraston ulkopuolelta. Tämän vuoksi oikeusministeriö suhtautuu myönteisesti viraston pohdintaan mahdollisuudesta harkitusti lisätä johtokunnan ja muiden oikeudenhoidon toimijoiden välitöntä vuorovaikutusta, jonka tarkoituksena olisi avata johtokunnan roolia ja viraston johtamisjärjestelmää ulkopuolisille toimijoille. Vaikka Tuomioistuinvirasto ei ole esittänyt yhtä nimenomaista vaihtoehtoa johtokunnan kokoonpanoksi, viraston selvitykseen kirjatut ajatukset vaikuttaisivat johtavan johtokunnan kokoonpanon kasvattamiseen tai ainakin sen muuttamiseen nykyistä päällikköpainotteisemmaksi.

Virastoarvioinnissa suositeltiin (suositus 6) Tuomioistuinviraston johtokunnan roolin kehittämistä yhä strategisempaan suuntaan. Konkreettisena toimenpiteenä arvioitsijat ehdottivat johtokunnan säännöllisen vuoropuhelun vahvistamista ministeriön suuntaan tuomioistuinlaitoksen yleistä kehittämistä koskevista asioista. Oikeusministeriö keskustelelee mielellään johtokunnan kanssa sopivista toimintatavoista vuoropuhelun vahvistamiseksi. Tällä hetkellä Tuomioistuinviraston johtokunnan puheenjohtaja toimii myös oikeuslaitostyöryhmän puheenjohtajana, joten ministeriön ja viraston vuoropuhelu on aktiivista ja toimivaa.

Voimavarojen riittävyys

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle marraskuussa 2022 oikeudenhoidon selonteon, jonka perusteella hallinnonalalle on suunnattu lisärahoitusta. Toinen oikeudenhoidon selonteko on oikeusministeriössä parhaillaan valmisteilla ja se on määrä antaa eduskunnalle syksyllä 2026. Tuomioistuinvirasto on osallistunut tiiviisti selontekojen valmisteluun.

Oikeusministeriö vastaa koko hallinnonalansa resurssitarpeista. Ministeriössä on näin ollen tarpeen arvioida ja yhteensovittaa hallinnonalan eri sektoreiden resurssitarpeet, jotta esimerkiksi rikosasioiden käsittelyketju toimii mahdollisimman tehokkaasti.

Tuomioistuinvirasto on todennut, että todellinen resurssitarve on lisääntynyt toiminnan kehittyessä ja tehtävien lisääntyessä, eivätkä odotusten ja resurssien määrät läheskään aina kohtaa. Toimintojen sujuvuutta kuitenkin edesauttaa, että tuomioistuinlaitos on voinut kohdentaa virastoon enemmän henkilöstöresursseja kuin keskushallintotehtäviin oli oikeusministeriössä osoitettu ennen viraston perustamista.

Valtion talousarviossa momenttiin 25.10.03 sisältyvät sekä muiden tuomioistuinten kuin korkeimpien oikeuksien että Tuomioistuinviraston määrärahat. Tuomioistuinviraston lakisääteisenä tehtävänä on huolehtia siitä, että tuomioistuimet kykenevät käyttämään tuomiovaltaa laadukkaasti ja että tuomioistuinten hallinto on tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Viraston tulee tehdä oikeusministeriölle ehdotus tuomioistuinten toimintamäärärahoista sekä päättää hyväksytyn talousarvion mukaisesti määrärahojen jakamisesta tuomioistuimille siltä osin kuin määrärahaa ei ole myönnetty suoraan tuomioistuimelle. Myönnettyjen resurssien asianmukainen jakaminen lainkäytön ja hallinnon toimintojen kesken on siten muiden tuomioistuinten kuin korkeimpien oikeuksien osalta Tuomioistuinviraston vastuulla.

Viraston rajallisten resurssien ja toimintaan kohdistuvien odotusten lähentämiseksi on tärkeää, että Tuomioistuinvirasto parhaalla mahdollisella tavalla täyttää lakisääteisen tehtävänsä huolehtia tuomioistuinten hallinnon tehokkaasta ja tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä. Tähänkin on kiinnitetty huomiota myös virastoarvioinnissa (suositus 3). Tuomioistuinvirasto on toimintansa alkuvaiheessa laatinut suppeahkon selvityksen tuomioistuinten hallinnon keskittämismahdollisuuksista. Parhaillaan hallinnon keskittämistä selvitetään uudelleen viraston asettamassa työryhmässä, joka on asetettu ajalle 1.9.2025-30.6.2026. Selvityksessä otetaan

huomioon kaikki sen kuluessa meneillään olevat ja hallinnon tehtäviin liittyvät kehittämishankkeet; sekä valti-onhallinnon yhteiset että myös viraston sisäiset hankkeet. Hyvä yhteistyö oikeudenhoidon toimijoiden kesken on niin ikään osa hallinnon tehokasta ja tarkoituksenmukaista järjestämistä.

Hallinnon keskittämis- ja muut kehittämishankkeet saattavat edellyttää lainsäädännöllisiä muutoksia. Esimerkiksi Tuomarinkoulutuslautakunnan tai sen tukiorganisaation yhdistäminen osaksi Tuomioistuinvirastoa edellyttäisi lain muuttamista. Oikeusministeriö kuitenkin pitää yhdistämisen selvittämistä kannatettavana ajatukse-
sena.

Oikeusministeriön käsityksen mukaan Tuomioistuinviraston viestintään ollaan nykyisellään tuomioistuimissa varsin tyytyväisiä, vaikka vuoden 2023 virastoarvioinnissa virastolle suositeltiin (suositus 5) viestintäaktiivisuuden lisäämistä ja osallistavaa viestintätapaa. Virastolla on kuitenkin ministeriötä paremmat edellytykset itse arvioida viestintänsä resursseja, aktiivisuutta ja kohdentumista yhteistyössä muiden oikeudenhoidon toimijoi-
den kanssa. Arvioinnin on hyvä olla osallistavaa ja toistuvaa.

Lainsäädännön kehittäminen

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan on eduksi, että Tuomioistuinvirasto tarkastelee proaktiivisesti toi-
mialansa lainsäädäntöä, erityisesti tuomioistuinlakia ja siihen liittyviä lakeja ja voi tehdä tarpeellisena pitämi-
ään ehdotuksia lainsäädännön kehittämiseksi. Tuomioistuinviraston mukaan jatkossa tulisi kuitenkin pohtia,
millainen rooli Tuomioistuinvirastolla ja koko tuomioistuinlaitoksella voisi olla lainsäädännön kehittämisessä.

Tuomioistuinlaissa säädetään viraston velvollisuudesta tehdä valtioneuvostolle lainsäädäntö-, toimenpide- tai
kehittämisalotteita omalla toimialallaan. Myös korkeimmat oikeudet voivat tehdä valtioneuvostolle esityksiä
lainsäädäntötoimeen ryhtymisestä. Kuten edellä on todettu, tuomioistuinlaitokselle on säännönmukaisesti
annettu mahdollisuus osallistua lainsäädäntöä valmisteleviin oikeusministeriön työryhmiin. Tuomioistuinlai-
toksen aloitteellisuus ja lausunnot myös substanssilakien osalta ovat erityisen tervetulleita tilanteissa, joissa
uudella tai muutettavalla säännöksellä on merkittävää vaikutusta tuomioistuinten toimintaan.

Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että Tuomioistuinviraston esittämistä lakimuutoksista käydään avointa kes-
kustelua ministeriön ja viraston kesken. Oikeusministeriö arvioi viraston selvityksessä esille tuotuja sekä mah-
dollisia muita säädösten kehittämistarpeita sopivana ajankohtana. Yksittäisistä viraston esiin tuomista lakien

päivitystarpeista on jo käyty keskustelua. Ehdotukset tarvitsevat kuitenkin vielä lisäarviointia ennen mahdollisten lakimuutosten valmistelun käynnistämistä.

Liitteet:

Tuomioistuinviraston arviointi. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:79. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165237>

Tuomioistuinviraston ehdotus selvitykseksi lakivaliokunnalle 20.8.2025.